

**МІНІСТЕРСТВО
ВНУТРІШНІХ
СПРАВ
УКРАЇНИ**

**ХАРКІВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ
СПРАВ**

**КРИМІНОЛОГІЧНА
АСОЦІАЦІЯ
УКРАЇНИ**

**30
РОКІВ**
ХАРКІВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ЗЛОЧИННІСТЬ І ПРОТИДІЯ ЇЙ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА У ПОВОЄННІЙ ПЕРСПЕКТИВІ: МІЖДИСЦИПЛІНАРНА ПАНОРАМА

Збірник тез доповідей
Міжнародної науково-практичної конференції
(м. Вінниця, 19 квітня 2024 року)

<http://doi.org/10.5281/zenodo.10997257>

Вінниця 2024

УДК 343“364”(082)
368

*Друкується згідно з рішенням оргкомітету
за дорученням Харківського національного університету
внутрішніх справ від 08.02.2024 № 12*

Злочинність і протидія їй в умовах війни та у повоєнній перспективі: міждисциплінарна панорама : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 19 квіт. 2024 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Кримінол. асоц. України. – Вінниця : ХНУВС, 2024. – 660 с.

У збірнику представлено тези наукових доповідей більше ніж 150 авторів. Праці вчених-правників, фахівців із кримінології, кримінального, кримінально-виконавчого права, кримінального процесу та криміналістики, судової експертології, оперативно-розшукової діяльності та інших галузей знань і спеціальностей, а також доробки здобувачів вищої освіти. У тезах доповідей висвітлено широке коло питань, пов'язаних з актуальними проблемами протидії злочинності в умовах війни та у повоєнній перспективі.

УДК 343“364”(082)

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.10997257>

Публікації наведено в авторській редакції з незначними коректорськими правками. Оргкомітет не завжди поділяє погляди авторів. За достовірність наукового матеріалу, професійного формулювання, фактичних даних, цитат, власних імен, географічних назв, а також за розголошення фактів, що не підлягають відкритому друку, відповідають автори публікацій та їх наукові керівники (за наявності).

Електронна копія збірника безоплатно розміщується у відкритому доступі на сайті Харківського національного університету внутрішніх справ (<http://www.univd.edu.ua>) у розділі «Наука», сторінка «Конференції, семінари та круглі столи», а також у репозитарії

ХНУВС (<http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/>).

© Харківський національний університет
внутрішніх справ, 2024

© Кримінологічна асоціація України, 2024

УДК 341.68:343.6

Ігор Вікторович ЗОЗУЛЯ,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри криміналістики, судової експертології
та домедичної підготовки факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3507-0012>;*

Владислав Олександрович БАТІЩЕВ,

*здобувач вищої освіти
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-6635-3341>*

АКТУАЛІЗАЦІЯ ЕЛЕМЕНТІВ СКЛАДУ ВОЄННОГО ЗЛОЧИНУ В КОНТЕКСТІ ВІТЧИЗНЯНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА

У контексті вітчизняного та міжнародного гуманітарного права визначення та кваліфікація воєнних злочинів має вирішальне значення для забезпечення справедливості та відповідальності за вчинені дії під час військових конфліктів. Разом із тим, ефективність розслідування та притягнення винних до відповідальності за вчинені воєнні злочини залежить від законодавчого регулювання, яке часто є недосконалим. На думку О.З. Мармура, вона "позначається і на правозастосуванні та подекуди стає причиною неправильної кваліфікації, а в окремих випадках – навіть необґрунтованого притягнення до кримінальної відповідальності" [1, с.4]. Це особливо важливо у зв'язку з воєнною агресією росії проти України, де відзначається складність кваліфікації та розслідування воєнних злочинів.

При цьому, попри наявність численних документів міжнародних кримінальних органів, таких як Статути міжнародних і змішаних воєнних і кримінальних трибуналів, Женевські конвенції, Римського статуту Міжнародного кримінального суду та вітчизняного кримінального законодавства, загальне розуміння процесу розслідування та кваліфікації воєнних злочинів все ще залишається складним завданням. Задля спрощення розуміння походження термінів, використаних у Статуті, визначення воєнних злочинів і "висвітлення розбіжностей у формулюванні та змісті між цими термінами та зобов'язаннями, які виникають згідно з документами в галузі

МГП", наведені у Порівняльній таблиці [2]. Але, як відзначає З. Козлиєва, певні труднощі виникають зі складом "кримінального правопорушення з погляду доктрини кримінального права України та вітчизняного кримінального законодавства" [3], а також з особливостями кваліфікації цих злочинів відповідно до українського законодавства, враховуючи норми статті 438 Кримінального кодексу України [4].

З цього приводу, Д. О. Коваль та Р. А. Авраменко зауважують, що "МКС не оперує поняттями суб'єктивних (суб'єкт та суб'єктивна сторона) та об'єктивних (об'єкт та об'єктивна сторона) ознак злочину. Натомість, використовується структура, що включає: матеріальний елемент, ментальний елемент та контекстуальний елемент (контекстуальні обставини)", а також зв'язок між діянням і конфліктом [5, с.13, 16-19]. І. Гловюк виводить поняття цих правових елементів воєнних злочинів через об'єктивні елементи, відомі як *actus reus*, суб'єктивні елементи, відомі як *mens rea*, контекстуальний елемент і зв'язок (*nexus*) [6].

Однак цей підхід не в повній мірі враховує упорядкування загальної термінології та повноту елементів складу воєнних злочинів і не забезпечує уникнення невірної кваліфікації злочинів. Тому передбачається, що наведені нижче елементи складу воєнного злочину, як серйозного порушення міжнародного гуманітарного права, що включає в себе ряд структурних та елементарних аспектів, доповнять цю правову прогалину.

1. Безпосереднім об'єктом воєнного злочину є особа, майно чи інші об'єкти, що законно охороняються, піддаються атакам, руйнуванню чи нанесенню шкоди під час воєнних дій, та є прямим об'єктом дії воєнного злочину. Може включати цивільне населення, військовополонених, нейтральні об'єкти, медичний персонал, об'єкти гуманітарної допомоги та культурної спадщини та інші. Об'єкти воєнного злочину визначаються міжнародним гуманітарним правом, зокрема Женевськими конвенціями та додатковими протоколами.

Так, у випадку вбивства мирного населення без надання їм можливості брати участь у військових діях, безпосереднім об'єктом буде це мирне населення; при порушенні законів і звичаїв війни стосовно об'єктів культурної спадщини, безпосереднім об'єктом буде саме той об'єкт, який піддається неправомірним атакам чи руйнуванню. Безпосередній об'єкт визначається конкретними обставинами та характером воєнного злочину.

2. Предмет воєнного злочину визначається конкретними

діями чи подіями, які становлять порушення міжнародного гуманітарного права під час збройного конфлікту. Він може включати різні види дій або становити певні обставини, які порушують норми гуманітарного права.

Прикладами предметів воєнних злочинів можуть бути незаконне вбивство осіб, які не беруть участі в бойових діях, таких як цивільні особи, в'язні війни, медичний персонал тощо; тортури та жорстоке, нелюдське поводження з в'язнями чи цивільним населенням; напад та атаки на цивільних, включаючи обстріли населених пунктів, шкіл, лікарень тощо; використання таких заборонених засобів ведення війни, як хімічна, біологічна або ядерна зброя; утримання в полоні, несправедливе чи нелюдське поводження з військовополоненими. Предмет воєнного злочину визначається конкретним контекстом подій та описує, які саме дії чи ситуації розглядаються як порушення міжнародного гуманітарного права.

3. *Об'єктивна сторона воєнного злочину* визначається діями або здійсненням конкретних подій, які становлять порушення міжнародного гуманітарного права в умовах воєнного конфлікту. Включає конкретні факти та обставини вчинення злочину, що є об'єктивно встановленою частиною обґрунтування вини під час розгляду справи. Може включати різноманітні дії, такі як умисне вбивство, жорстоке поводження з військовополоненими, неправомірне захоплення майна, здійснення нападу на гуманітарні об'єкти (медичні установи чи гуманітарні конвої) та інші порушення, визначені міжнародним гуманітарним правом.

4. *Визначення моменту завершення воєнного злочину* може залежати від конкретного характеру злочину та обставин, що його оточують. Воєнний злочин вважається закінченим, коли відбувається виконання суттєвої частини самого злочину або коли закінчується дія, що становить порушення.

У випадку такого воєнного злочину, як вбивство, момент закінчення може бути пов'язаний з завершенням самого акту вбивства. При груповому насильстві чи масових розстрілах момент закінчення може бути пов'язаний із завершенням масового нападу чи епізоду насильства. Термін закінчення визначається обставинами справи, включаючи конкретний характер злочину та дії винних осіб. Визначення точного моменту може відрізнятись залежно від конкретного воєнного злочину та міжнародного правового контексту.

5. *Суб'єкт воєнного злочину* – це особа чи особи, які здійснюють воєнний злочин. Це може бути окремих військовослужбовець, командир військового підрозділу, цивільна особа або представник

озброєних груп. У контексті міжнародного гуманітарного права суб'єктом воєнного злочину є особа, яка порушує Женевські конвенції чи Римський статут Міжнародного кримінального суду.

Відповідальність за воєнні злочини може стосуватися не лише безпосередніх виконавців, але й тих, хто видає накази або приймає рішення про вчинення таких злочинів. Також можуть бути притягнуті до відповідальності ті, хто надає підтримку або участь у вчиненні воєнних злочинів.

6. *Суб'єктивна сторона воєнного злочину* визначається ставленням обвинуваченого до свого вчинку та його наміром або умислом вчинити діяння, яке є воєнним злочином. Основні елементи суб'єктивної сторони включають мету, коли злочинець свідомо вчиняє дію з усвідомленням, що ця дія становить воєнний злочин; порушення міжнародного гуманітарного права, коли суб'єкт повинен бути усвідомлений того, що його дії порушують Женевські конвенції або Гаазькі правила ведення війни; відсутність законної підстави, коли злочинець свідомо діє без законної підстави, яка може включати в себе воєнний стан, оборону тощо.

Суб'єктивна сторона воєнного злочину є важливою для визначення вини та встановлення відповідальності за вчинення конкретного злочину. Умисел та усвідомлення вини грають ключову роль у визначенні класифікації конкретного діяння як воєнний злочин.

7. *Кваліфікуючі ознаки воєнного злочину* – це конкретні обставини чи характеристики, які визначають і поглиблюють характер вчиненого діяння, надаючи йому певного юридичного статусу в рамках міжнародного гуманітарного права. Вони враховуються при класифікації, кваліфікації та розгляді воєнного злочину. Кваліфікуючі ознаки можуть включати масштаб і системність, систематичність, групову динаміку, направленість проти цивільного населення, характер жертв, використання заборонених засобів ведення війни та плановість. Вони допомагають розрізнити та кваліфікувати воєнні злочини залежно від їхніх конкретних обставин і наслідків.

8. *Особливо кваліфікуючі ознаки воєнного злочину* – це конкретні елементи чи обставини, які надають злочині характер воєнного злочину та роблять його такими, що підпадають під юрисдикцію міжнародного кримінального суду чи національних судів. Особливо кваліфікуючі ознаки можуть визначати важливі аспекти воєнного злочину, враховуючи контекст та обставини його вчинення.

Деякі загальні особливо кваліфікуючі ознаки воєнного злочину включають систематичність, розслідування та переслідування, неприпустимість, велику кількість жертв, використання захищених засобів ведення війни. Ці ознаки враховуються при кваліфікації конкретного діяння як воєнного злочину та визначенні відповідальності за його вчинення.

Таким чином, перелічені елементи складу воєнного злочину підкреслюють основні аспекти, що використовуються для кваліфікації конкретного випадку як воєнного злочину та визначають характер і тяжкість вчиненого злочину в контексті вітчизняного та міжнародного гуманітарного права. Проте важливою є потреба у постійному уточненні та розширенні цих елементів відповідно до сучасних вимог міжнародного гуманітарного права.

Список бібліографічних посилань

1. Мармура О. З. Ознаки, що кваліфікують злочин: монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2019. 280 с. https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3876/1/Мармура_монографія_%20макет.pdf

2. Воєнні злочини згідно з Римським статутом Міжнародного кримінального суду та їх джерела в міжнародному гуманітарному праві. Порівняльна таблиця. 10.2012. <https://blogs.icrc.org/ua/ua/wp-content/uploads/sites/98/2023/04/Перелік-Воєнних-Злочинів-за-РС-final-rev1.pdf>

3. Козлієва З. Міжнародний злочин: його кваліфікаційні ознаки. 19.04.2023. <https://justtalk.com.ua/post/mizhnarodnij-zlochyn-jogo-kvalifikatsijni-oznaki>

4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

5. Коваль Д. О., Авраменко Р. А. Воєнні злочини. Особливості розслідування міжнародних злочинів, скоєних в контексті збройного конфлікту на Донбасі. Київ: ГО Truth Hounds; Одеса: Фенікс, 2019. 36 с. <https://truth-hounds.org/wp-content/uploads/2019/12/Воєнні-злочини-Truth-Hounds.pdf>

6. Гловюк І. Поняття та елементи воєнних злочинів в міжнародному кримінальному праві. 01.02.2024. <https://www.hsa.org.ua/blog/poniattia-ta-elementi-vojennix-zlociniv-v-miznarodnomu-kriminalnomu-pravi-advokat-irina-gloviuk>

Наукове видання

**ЗЛОЧИННІСТЬ І ПРОТИДІЯ ЇЙ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА У
ПОВОЄННІЙ ПЕРСПЕКТИВІ: МІЖДИСЦИПЛІНАРНА ПАНОРАМА**

*Збірник тез доповідей
Міжнародної науково-практичної конференції*

(м. Вінниця, 19 квітня 2024 року)

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10997257>

Українською та англійською мовами

Відповідальні за випуск:
Ю. В. Орлов, Т. А. Шевчук, С. Є. Абламський
Комп'ютерне верстання: *К. М. Салашна*

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 33,9. Обл.-вид. арк. 32,8.

Видавець і виготовлювач –
Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Льва Ландау, 27, м. Харків, 61080.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087
від 22.01.2008.